

АНОТАЦІЯ

Міненко С.І. Механізми управління конкурентоспроможністю аграрних підприємств України. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 07 «Управління і адміністрування» за спеціальністю 073 «Менеджмент». – Харківський національний технічний університет сільського господарства імені Петра Василенка. – Харків, 2020.

У дисертації досліджено теоретико-методологічні та науково-практичні засади процесу формування та впровадження механізмів управління конкурентоспроможністю аграрних підприємств України в сучасних умовах динамічного зовнішнього середовища.

Критичний аналіз існуючих наукових позицій щодо управління конкурентоспроможністю дозволив виконати їх систематизацію та розвинути визначення дефініції «конкурентоспроможність аграрних підприємств» шляхом її ідентифікації в якості комплексної характеристики здатності аграрного підприємства до провадження ефективної діяльності з певними видами продукції на певних цільових ринках. Відповідно, в дослідженні були ідентифіковані фактори формування та критерії оцінювання конкурентоспроможності аграрних підприємств.

В дисертації ідентифіковані наукові засади формування та функціонування організаційно-економічного механізму конкурентних відносин на цільових ринках продукції аграрних підприємств, механізму управління створенням та реалізацією конкурентних переваг аграрних підприємств, а також механізму управління конкурентною поведінкою на цільових ринках збуту з урахуванням особливостей їх конкурентної побудови. При цьому на основі застосування синтетичної концепції обґрунтовано принципи побудови та функціонування, а також архітектоніку комплексного механізму управління конкурентоспроможністю аграрних підприємств, який поєднує в собі

важелі, інструменти, засоби та фактори формування належного для здійснення розширеного відтворення та поступального економічного розвитку рівня конкурентоспроможності аграрного підприємства та дозволяє враховувати умови функціонування останнього на продуктових та ресурсних ринках.

В роботі визначено динаміку економічної ефективності та тенденції зміни рівня конкурентоспроможності вітчизняних аграрних підприємств, а також встановлено зв'язок вказаних індикаторів з характеристиками конкурентної побудови цільових ринків збуту продукції аграрних підприємств. Вказане дозволило виявити структурно-динамічні тенденції розвитку конкурентоспроможності вітчизняних аграрних підприємств та відповідних систем управління нею. В даному контексті доведено пріоритетність застосування трьох груп інструментів підвищення конкурентоспроможності аграрних підприємств, а саме інструментарію управління витратами аграрних підприємств з огляду на створення цінових конкурентних переваг, інструментарію інтеграційної взаємодії аграрних підприємств, а також інструментарію впровадження інновацій для створення унікальних конкурентних переваг для «нішевих» видів сільськогосподарської продукції та стійких переваг виробничо-технологічного характеру, які суттєво впливають на цінову та якісну складові конкурентоспроможності. При цьому визначено напрями формування конкурентних переваг та оцінено реальність їх впровадження з врахуванням інноваційної зрілості підприємств та потенційних можливостей розвитку.

В дисертації обґрунтовано методичні підходи до визначення та підтримки конкурентоспроможності аграрних підприємств на основі максимального використання системи факторів конкурентоспроможності в умовах діючого правового регулювання. Обґрунтовано такі методичні процедури як комплексна діагностика конкурентоспроможності (включає оцінку її рівня та використання конкурентного потенціалу) і аналіз зовнішніх умов (передбачає аналіз ризиків та оцінку виконання

інституціональним середовищем функцій захисту конкуренції, усунення інформаційної асиметрії та негативних зовнішніх впливів). Охарактеризовано сучасний стан аграрного сектору та проаналізовано конкурентні позиції вітчизняних виробників сільськогосподарської продукції на національному та міжнародному ринках, запропоновано підходи до здійснення моніторингу ринкової ситуації за основними видами сільськогосподарської продукції з виділенням закономірностей побудови цільових ринків, визначено ступень впливу окреслених детермінант.

В дослідженні доведено, що в основі формування механізму конкурентоспроможності підприємства лежить система управління конкурентоспроможністю, яка включає керуючу та керовану компоненти, які, в свою чергу, складаються з елементів, покликаних виконувати функції управління конкурентоспроможністю залежно від рівнів її формування. При цьому встановлено, що основними принципами функціонування системи управління конкурентоспроможністю підприємства є гнучкість, адаптивність до умов зовнішнього середовища, ефективність використання конкурентного потенціалу підприємства, інноваційність, якість інформаційного забезпечення.

На основі обґрунтованої концепції побудови та функціонування механізму управління конкурентоспроможністю аграрних підприємств ідентифіковані методичні засади імплементації інструментарію здійснення конкурентної поведінки аграрних підприємств та розвитку їх конкурентного потенціалу з подальшим визначенням основних стратегій підвищення рівня конкурентоспроможності підприємств.

У першому розділі «Теоретико-методичні засади управління конкурентоспроможністю» ідентифіковано сутність конкуренції та конкурентоспроможності аграрного, обґрунтовано наукові засади управління конкурентоспроможністю з визначенням функцій, цілей, етапів, принципів та механізмів, а також визначено особливості процесу формування конкурентних переваг аграрних підприємств.

У другому розділі «Структурно-динамічні тенденції розвитку конкурентоспроможності аграрних підприємств України» виконано ідентифікацію змін рівнів ефективності та конкурентоспроможності вітчизняних аграрних підприємств, встановлено характеристики конкурентної побудови цільових ринків збуту продукції аграрних підприємств, визначено методичні підходи до оцінювання конкурентоспроможності аграрного підприємства з окресленням детермінант її рівня.

У третьому розділі «Побудова та функціонування механізмів управління конкурентоспроможності аграрних підприємств» обґрунтовано концептуальні засади архітектури та архітектоніки механізмів управління конкурентоспроможністю аграрних підприємств; визначена процедура імплементації інструментарію здійснення конкурентної поведінки аграрних підприємств та розвиток їх конкурентного потенціалу та обґрунтовано стратегії підвищення конкурентоспроможності аграрних підприємств.

Отримані в дослідженні науково-прикладні результати мають не тільки теоретичне, а й практичне значення та можуть використовуватися в діяльності аграрних підприємств та органів державного управління агропромисловим розвитком.

Ключові слова: конкурентоспроможність, конкурентна перевага, конкурентний потенціал, механізм управління, система управління, стратегія.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1. Міненко С.І., Дудник О.В. (2018). Економічна природа понять «Конкуренція» та «Конкурентоспроможність». Науковий журнал Причорноморські економічні студії, 29 (1), С. 112-116, URL: http://bses.in.ua/journals/2018/29_1_2018/25.pdf.

2. Міненко С.І. (2019). Діагностика конкурентоспроможності в управлінні підприємством. Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства: Економічні науки, № 200, С. 209-218, URL: <http://journals.uran.ua/index.php/wissn021/article/view/170687>.

3. Minenko S., Dudnyk O. (2019). Importance and role ahroinnovations in the system formation of the enterprise competitiveness. Series of monographs Faculty of Architecture, Civil Engineering and Applied Arts Katowice School of Technology, Monograph 25, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Technicznej Katowicach, pp. 15-24. URL: <http://dspace.khntusg.com.ua/bitstream/123456789/9750/1/mono%2025.pdf>.

4. Міненко С.І., Потишняк О.М., Ракчєєв І.Ю. (2019). Роль публічно – приватного партнерства у фінансуванні інфраструктурних проєктів. Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка: економічні науки, 202, С. 292-299. URL: <http://dspace.khntusg.com.ua/bitstream/123456789/10378/1/31.pdf>.

5. Minenko S., Koliadenko S., Andreichenko A., Galperina L., & Kovylyna M. (2020). Analysis and forecasting of Ukrainian agrarian exports to the EU countries. Agricultural and Resource Economics: International Scientific E-Journal, 6 (3), pp. 29-47. URL: <https://are-journal.com/index.php/are/article/view/335> (Web of Science).

6. Dudnyk E., Minenko S., Cherviakova D. (2020). Human resources as a fundamental basis of enterprise personnel management. Strategies, models and technologies of economic systems management in the context of international economic integration: collective monograph / edited by Dr.oec. Prof. Maksym Bezpartochnyi, Dr.oec. Prof. Viktoriia Riashchenko, Dr.paed. Nina Linde. – Riga: Institute of Economics of the Latvian Academy of Sciences, pp. 62-76, ISBN 978 9984- 774-27-5. URL: <https://cutt.ly/phF8aO5>

7. Minenko S, I. (2020). Development of Agro-Industrial Integration as a Vector of Formation Competitiveness of Small Enterprises. International Journal of Advance Study and Research Work. Volume 3. Issue 8, pp. 22-28. URL: <https://cutt.ly/VhF8QKF>.

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

1. Миненко С.И., Дудник Е.В. (2020). Органическое сельское хозяйство как источник повышения конкурентоспособности Украины на международной арене. Актуальные проблемы инновационного развития и кадрового обеспечения АПК: сборник науч. ст. VII Междунар. науч.-практ. конф. Минск: БГАТУ. С. 96-100. URL:<https://cutt.ly/dg86LFj>.

2. Міненко С.І. (2019). Правові засади підвищення конкурентоспроможності аграрних підприємств. Матеріали науковопрактичної INTERNET-конференції студентів та молодих вчених з міжнародною участю [«Механізми та стратегії розвитку господарюючих суб'єктів в умовах інтеграційних процесів»], / МОН, Національний аерокосмічний університет імені М.Є. Жуковського, «WYŻSZA SZKOŁA SPOŁECZNO GOSPODARCZA» у місті Пшеворськ (Польща). pp. 219-221, ISBN 978-83937354-2-6.

3. Міненко С.І., Дудник О.В. (2019). Важливість продовольчої безпеки в системі державного управління. Матеріали конференції II Всеукраїнській науково-практичній Інтернет-конференції здобувачів вищої освіти та молодих учених «Пріоритети розвитку міжнародної економічної діяльності країни в умовах глобалізації». м. Полтава, С. 34-36.

4. Minenko Sofiia, Smihunova Olena (2020). The role of the public-private partnership (PPP) of power at the regional level. International Scientific Conference «Information potential of socio-economic development of the state and regions». Uniwersytetu Trzeciego Wieku w Gromadce (Республіка Польща). pp. 140-143, ISBN 978-837-5568-16-6. DOI: 10.5281/zenodo.3776379.

5. Minenko S. (2020). Krajowe wsparcie agroinowacji (doswiadczenie ukraińskie). IV International scientific-practical conference modern transformation in economics and management. Klaipeda, Lithuania. pp. 21-24. ISBN 978-9934-588-40-2.

ABSTRACT

Minenko S.I. Mechanisms for Managing the Competitiveness of Agricultural Enterprises in Ukraine. – Manuscript.

The thesis for obtaining the Doctor of Philosophy (Ph.D.) degree in field of study 07 Management and administration by Program Subject Area 073 Management. – Kharkiv National Petro Vasylenko Technical University of Agriculture. – Kharkiv, 2020.

The dissertation investigates the theoretical-methodological and scientificpractical principles of the process of formation and implementation of mechanisms for managing the competitiveness of agricultural enterprises of Ukraine in modern conditions of a dynamic environment.

Critical analysis of existing scientific positions on competitiveness management allowed to systematize them and develop a definition of «competitiveness of agricultural enterprises» by identifying it as a comprehensive characteristic of the ability of agricultural enterprises to operate effectively with certain products in certain target markets. Accordingly, the study identified the factors of formation and criteria for assessing the competitiveness of agricultural enterprises.

The dissertation identifies the scientific principles of formation and functioning of the organizational and economic mechanism of competitive relations in the target markets of agricultural enterprises, the mechanism of managing the creation and implementation of competitive advantages of agricultural enterprises, and the mechanism of managing competitive behavior in target markets. At the same time, the principles of construction and operation are substantiated, based on the application of the synthetic concept, as well as the architecture of a comprehensive mechanism for managing the competitiveness of agricultural enterprises, which combines the levers, tools and factors to form appropriate for the implementation of expanded reproduction and progressive economic development take into account the conditions of it in the food and resource markets.

The paper identifies the dynamics of economic efficiency and trends in the level of competitiveness of domestic agricultural enterprises, as well as the relationship of these indicators with the characteristics of the competitive

construction of target markets for agricultural products. This allowed to identify structural and dynamic trends in the development of competitiveness of domestic agricultural enterprises and relevant management systems. In this context, the priority of using three groups of tools has been proven to increase the competitiveness of agricultural enterprises, namely the tools of cost management of agricultural enterprises with regard to creating price competitive advantages, tools for integration of agricultural enterprises, and tools for innovation to create unique competitive advantages for «niche» species agricultural products and sustainable advantages of production and technological nature, which significantly affect the price and quality components of competitiveness.

The dissertation substantiates methodical approaches to determining and maintaining the competitiveness of agricultural enterprises on the basis of maximum use of the system of competitiveness factors in the current legal regulation. Such methodological procedures as complex diagnostics of competitiveness (including assessment of its level and use of competitive potential) and analysis of external conditions (provides risk analysis and assessment of the implementation of the institutional environment of competition protection functions, elimination of information asymmetry and negative external influences) are substantiated.

The current state of the agricultural sector is characterized and the competitive positions of domestic agricultural producers in the national and international markets are analyzed, approaches to monitoring the market situation for the main types of agricultural products are proposed, the degree of influence of certain determinants is proposed.

The study proved that the basis of the mechanism of competitiveness of the enterprise is a system of competitiveness management, which includes control and managed components, which, in turn, consist of elements designed to perform the functions of competitiveness management depending on the levels of its formation. It is established that the main principles of operation of the enterprise competitiveness management system are flexibility, adaptability to environmental conditions, efficiency of use of competitive potential of the enterprise, innovation, quality of information support.

The methodical bases of implementation of realization tools of competitive behavior of agrarian enterprises and development of their competitive potential with the further definition of the basic strategies of increase of competitiveness of enterprises are identified on the basis of the substantiated concept of construction and functioning of the mechanism of management of agrarian enterprises competitiveness.

The first section «Theoretical and methodological principles of competitiveness management» identifies the essence of competition and agricultural competitiveness, substantiates the scientific principles of competitiveness management with the definition of functions, goals, stages, principles and mechanisms, and identifies features of the process of competitive advantage of agricultural enterprises.

The second section «Structural and dynamic trends in the competitiveness of agricultural enterprises of Ukraine» identifies changes in the levels of efficiency and competitiveness of domestic agricultural enterprises, establishes the characteristics of competitive construction of target markets for agricultural products, identifies methodological approaches to assessing the competitiveness of agricultural enterprises.

The third section «Construction and operation of mechanisms for managing the competitiveness of agricultural enterprises» substantiates the conceptual foundations of architecture and architectonics of mechanisms for managing the competitiveness of agricultural enterprises; the procedure of implementation of tools for the realization of competitive behavior of agricultural enterprises and the development of their competitive potential is determined and the strategies for increasing the competitiveness of agricultural enterprises are substantiated.

The scientific and applied results obtained in the study have not only theoretical, but also practical significance and can be used in the activities of agricultural enterprises and public administration bodies of agro-industrial development.

Key words: competitiveness, competitive advantage, competitive potential, management mechanism, management system, strategy.